

Dr.Fórizs Sándor határőr őrnagy

Dr.Gáspár László határőr őrnagy

Paku József határőr főhadnagy

Határőrizet és határórség a kilencvenes években

Bevezetés

A 64 Határórség az 1957-es évet követő időszak legjelentősebb változása alatt, nagyjából még az eljövendő változások előtt áll.

Az 1957-es évszámot nem önkényesen választottuk. A határórség szervezetét és tevékenységét 1948-57.között az átszervezések, változó feladatok, módosuló alárendeltségi viszonyok, többször áthelyezett erőskifejtési irányok (Ausztria, Jugoszlávia), megerősítés és leépítés (az aknamezőt telepítettük, felszedtük, telepítettük) hullámváltozása jellemezte.

Az 1957-es évet követően stabilizálódott a határőrizet, jelentősebb módosulások nem következtek be.

Szinte minden, a fegyveres erőkkel és testületekkel foglalkozó munka kötelelességszerűen megismétli, hogy ezen szervek tevékenységét az adott állam politikai vezetése határozza meg. Ez az igazság most jól látható az elmúlt harminc évben végzett munkánkon. A határőrizet több részterületén számottevő változások következtek be, pl.: elektromos jelzőrendszer kiépítése, fokozatosan nőtt a határforgalom ellenőrzés szerepe, kiképzőbázisok létesültek, emelkedett a határőrszolgálat jelentősége. A lényeg, az alapfeladatok és az alapelvek sokáig változatlanok maradtak úgy, ahogy azt a politikai vezetés kívánta.

A változatlan határőrizeti elvek mögött azért lassan módosult a határőrizet gyakorlata. Ez az utóbbi tíz évben már szembevethető volt. Különösen érezni lehetett ennek a kettősségnek a meglétét a tanintézeti oktatásban: Talán éppen ez a párhuzamosság, ez az ellentmondás akadályozta meg az új határőrizeti szabályzatok megjelenését. Nehezen lett volna képes akár a legfelkészültebb bizottság is, áthidalni azokat a hézagokat, amelyek a határőrizet elmélete és gyakorlata között jelentkeztek. Ráadásul olyan egyértelmű formában, amilyen egy szabályzat nyelvezete.

Az utolsó három év valósággal megrengette munkánk eddigi gyakorlatát, bár nyugodtan elmondhatjuk, feladatainkat bizonyult körülmények között is példásan oldottuk meg.

Olyan újtipusu változások indultak el, amelyek minőségileg módosítják az ország helyzetét és ezzel természetesen ami munkánkat.

Néhány a fontosabbak közül:

- új alkotmány készül,
- a fegyveres erők irányításában még le nem zárult változások folynak,
- az országgyűlés elfogadta a kivándorlási és utlevéltörvényt, megjelent a világutlevél,

- a büntető törvénykönyv módosításával megváltozik a tiltott határátlépés jogállása,
- a világutlevél bevezetésével elméletileg a magyar állampolgárságu határsértők száma minimálisra csökken,
- különböző okok miatt gyökeresen megváltozott az eljárás a Romániából menekülők és az NDK-ból érkezők esetében,
- példátlan ütemben növekszik a határforgalom,
- a határőrségnek anyagi nehézségei vannak és a rendelkezésre álló pénzkeret tovább fog szűkülni,
- belpolitikai téren a határőrség mint szervezet további támadásokra, jobb esetben kritikára számíthat,
- a Magyar Népköztársaság csatlakozott a Genfi Menekültügyi Konvencióhoz.

Munkánkban a néhány éve elkezdődött gazdasági-társadalmi változások határőrségre gyakorolt hatásáról, lehetséges következményeiről kívánunk szólni. Szeretnénk hozzájárulni ahhoz a tervező-szervező munkához, amely minden változás velejárója. Hibát követnénk el, ha a zsufolt napi események között, amikor az ország belpolitikai helyzete folyamatosan változik, a határőrizeti-operatív helyzet egyre újabb, korábban elképzelhetetlen jelenségekkel lep meg, hagynánk, hogy minden figyelmünket a pillanatnyi feladatok végrehajtása kússe le. Most van jelentősége az előrelátásnak és az előre tervezésnek. A

ma meghozott döntésekkel nem csupán az azonnali kérdéseket szükséges megválaszolni, hanem a tiz-tizenöt év múlva folyó határőrizeti, határforgalom ellenőrzési munkát is meg kell alapoznunk.

Tanulmányunkban nem érintjük a határforgalom ellenőrzés területét. Ez meggyőződésünk szerint külön kérdéskör és a jövőben határozottan el fog válni a "zöld határon" folyó tevékenységtől. Elemzésünket az osztrák-magyar határra összpontosítjuk, mert itt most koncentráltan jelentkeznek régi és új ellentmondások.

1. A magyar határőrség jellege

1.1. A magyar határőrizeti szakszervek fejlődésének vonala

Határőrizeti szakszerv Magyarországon először a dualizmus korában jött létre. Kezdetben a pénzügyőrség látott el a vámhatárok őrzésével kapcsolatos feladatokat is, majd a határszéli csendőrség fő feladata volt határőrizeti jellegű, azonban kimondottan határőrizetre specializálódott szervet 1906-ban hoztak létre a határrendőrség szervezetével. Mindhárom szervezet közös vonása azonban a nem katonai jelleg volt, mivel a pénzügy-, illetve a belügyminisztérium fegyveres testületeként látták el feladatukat, az államhatáron fegyveres erőnek semmilyen szerepe nem volt. Sem a nemzetközi helyzet, sem az akkori liberális beállítottságu politikai rendszer nem igényelte fegyveres erő jelenlétét az államhatáron.

A határőrizet militarizálását csak 1912-től kezdték meg, a szomszédos és ellenséges országok (Oroszország, Románia, Szerbia) militáns határőrizeti fejlesztései nyomán. Mindez azonban már a világháborúra való felkészülés jegyében történt. Az említett fegyveres testületeknél szervezeti és fegyverzeti fejlesztés mellett kialakították a határbiztosításban való részvétel, majd a katonai irányítás feltételeit. A háború folyamán csak a hadműveleti területen kerültek honvédségi alárendeltségbe a határőrizeti szakszervek, a többi helyen kettős

ellenőrzés valósult meg, de a határőrizeti testület lényegében megtartotta korábbi karakterét.

Az 1918-19-es két forradalom idején a korábban kialakult katonapolitikai helyzet következtében katonai jellegű határvédelem valósult meg. A két világháború között kezdetben a vámőrség mint határőrizeti testület őrizte a határokat, azonban ez már akkor is a trianoni megkötések miatt jobbra a katonai vezető káderek átmenekítésének szervezete volt. A későbbi időszakban a revansista politika erősödésével egyre markánsabban katonai jelleget öltött, majd a fegyveres erő részévé vált a határőrizeti szakszerv, amely a második világháborúban a honvédség részeként funkcionált.

1945. utáni határőrségünk megtartotta katonai jellegét, a honvédség integráns részeként működött, sőt centrális szakirányítása is csak 1946. évi átszervezése után valósult meg. Az 1940-es évek végére - időben kellően eltávolodva már a háborútól - időszerű lehetett volna a visszatérés a nem katonai határőrizetre (Nyugat-Európában ezt több helyen meg is tették), azonban a kezdődő hidegháború, majd a Jugoszláviával való viszony megromlása miatt az áttérés elvesztette aktualitását. Bár a következő évtizedekben már nem kellett komolyan számolni háborús fenyegetéssel, azonban belpolitikai okokból megőrizték a határőrség katonai jellegét, igaz már nem a honvédségi, hanem korábban az önálló belsővédelmi-, később a belügyi szervezetben.

Az 1970-es évek nemzetközi enyhülési folyamata végképp elmostak minden olyan külső- és az 1930-as évek második felében végbemenő belső liberalizálódás pedig minden olyan belső okot, amelyek indokolttá tették az államhatár katonai jellegű, fegyveres erővel való őrizetét.

A jelenlegi nemzetközi-, bel-és honvédelmi politikai célkitűzéseink is a határtérség militarizáltságának csökkentése irányába mutatnak, példa erre az a javaslat, amely a határvonalától számított 50-50 km széles területsáv kölcsönös demilitarizálását célozza. Ilyen törekvéssel egybevágná a határőrség katonai jellegének fokozatos csökkentése, viszont a honvédség rendszerébe való illesztés ezzel összeegyeztethetetlen.

Összegezve, a magyar határőrizet szakszervei nem katonai szervezetekként jöttek létre és fejlődtek, Magyarország természetes fejlődése ilyent nem tett szükségessé. Csak a későbbi időszakok valós vagy vélt háborus fenyegetettségei, majd a monolitikus politikai rendszer tette többé-kevésbé indokolttá az államhatár katonai őrizetét. Napjainkra ezek az okok megszűntek, időszerűvé vált a nem katonai határőrizetre való visszatérés, egy belügyi irányítás alatt álló határőrizeti testület kialakítása.

1.2. A magyar határőrség jellegéről

Egy adott szervezet jellegét a feladatai kell hogy meghatározzák. A határőrség hármass feladatrendszeréről (az államhatár

Azzal, hogy a határőrség a fegyveres erők részeként került definiálásra meghatározó következményei voltak. A kiképzés, felszerelés, szervezés, vezetési módszerek, megnevezések, mindig igyekeztek a szárazföldi csapatok rendszerét követni, holott erre nálunk nem igen van szükség. Mennyit veszítettünk a magasabbegység megnevezéssel, mely egészen más jellegű köteléket jelent, mint egy határőrkerület. Miért kellett nekünk a Magyar Néphadseregben rendszeresített híradó eszközöket alkalmazni? Valóban igényli a határőrség alaptevékenysége az R-142-es rádióállomást? Szükségünk van az ABV szakaszra? Mikor alkalmazta utoljára a határőrség a rajfegyvereit? Mi indokolja a géppuskák és kézi páncéltörő fegyverek meglétét?

A határőrség jellegéhez nálunk szorosan hozzátartozik a nagylétszámú sorállomány. De ugyanakkor Nyugat-Európában, azokban az országokban, ahol van külön határőrség (pl. Olaszország, K, Finnország) más a helyzet. Vagy egyáltalán nincs sorállomány, vagy az csak bizonyos biztosítási feladatokat lát el és a határ őrizetében nem vesz részt.

Amikor 1947-50.között határőrségünk jelenlegi jellegét kialakítottuk, feladatait meghatároztuk szinte teljesen a már létező szovjet mintát vettük át. Még a szakkifejezéseink is ezt tükrözik. Az NDK-ban ugyanugy rendes és megerősített határőrizetről beszélnek, mint nálunk. A csehszlovák és NDK fegyverhasználati pontok gyakorlatilag szóról-szóra megegyeztek a két évvel ezelőtt nálunk érvényben volt fegyverhasználattal.

A szovjet határőrség felépítését, vezetését elvont a 20-as évek végén, a 30-as évek elején alakították ki. Ezt vettük át mi is, bizonyos mértékig módosítva, de az elvi lényegét megtartva. Azóta pedig újabb negyven év telt el, a viszonyok még tovább változtak. A Szovjetunióknak akkor szüksége lehetett a nagy sorállományú, katonailag szervezett határőrségre. Egymást érték az összecsapások az államhatáron a baszmacsokkal, a nyugat-ukránokkal, nyugat-beloruszokkal. Jelentős belbiztonsági feladatokkal is megterhelték a határőr csapatokat. Akkoriban kimondottan ellenséges viszonyban álltak legtöbb szomszédjukkal. Lengyelország és Románia esetében dolgozták ki az első nagymélységű támadó hadműveleteik elméleti kérdéseit. A lett, észt, litván, finn, török, kínai határon mindig folytak fegyveres harcok.

Magyarország esetében, egy rövid időszakú jugoszláv feszültséget leszámítva, amelyért nagyjából mi vagyunk a felelősek, sosem kellett a határőrséget fegyveres összecsapásokban alkalmazni az államhatáron. Az 1956-57-es belpolitikai események nem függenek össze a határőrség alapfeladataival.

Az elmúlt negyven év katonai-technikai fejlődése a határőrség fegyveres erők jellegű alkalmazását teljesen értéktelenné tette. Ma a reguláris ellenséggel szemben a mi felszerelésünk (géppuska, kézi páncéltörő eszközök) már hatástalanok. Szabályzatunk kimondta, hogy a határőrség háboruban elsőnek kerül szembe az ellenséggel. Nem mérlegeltük, hogy a mai modern háboruban,

amikor az ellenhatáron páncélos vagy géposított dandár kötelekben lép át az ellenség (100-150 páncélozott harcjármű például Szentgotthárd és Rábafüzes között), ez az ott lévő határőr erők azonnali pusztulását jelentené. Ugyanilyen helyzet jelentkezik az egyes szakterületeken (híradás, vegyvédőelem stb.) is. Akkor, amikor a szárazföldi csapatoknál páncélozott járműbe épített, tulnyomású belső térben működtetett, automata vegyi és sugárfelderítő eszközöket alkalmaznak, senki sem gondolhatja komolyan a mi vegyifelderítő rajunk kiküldését egy UAZ gépkocsival. A mentesítés lehetősége szóba sem jöhet. Hiába írjuk le, képesek vagyunk egy óra alatt 340 főt mentesíteni kerületenként. Oda sem tudunk szállítani ennyi embert a mentesítő állomásra. Nyitott teherkocsival, szennyezett területeken keresztül. És ki fogja a gépkocsit vezetni? Azt el lehet fogadni, hogy a felszerelés egy részét tüzek, vegyi balesetek esetén alkalmazhatjuk. De az eszközök, anyagok nagyobb része pénzpocsékolás. Ha a kor szintjén álló védő és felderítő eszközökkel, műszerekkel kívánnánk magunkat ellátni, több száz millió forint sem lenne elég.

Hasonló a helyzet a híradás terén is. Berendezéseink azon részét, melyet a magasabb harckészültség és háboru idejére tartalékolunk, át lehet adni a Magyar Néphadseregnek, mi azok alkalmazására helyzetünkönél fogva, a határ mellett, nem leszünk képesek. A határőrség valószínűleg nagyobb mélységben nem fog már razziákat levezetni, ehhez sem kellene azok az eszközök, amelyek a tábori körülmények közötti elhelyezést és harcvezetést biztosítják.

Lényegében a határ védelme szempontjából a határőrségnek nincs jelentősége, csak korlátozott részfeladatokban tudnánk helytállni. A tényleges határőrizethez pedig a felszerelés nagyobbik részére nincs szükség. A megoldást határprovokációk, konfliktusok esetén a szárazföldi csapatok kijelölt kötelékei előrevonásában lehet keresni, ahogy azt az osztrák territoriális erők alkalmazásánál is tervezik.

A fegyveres erőkhez tartozást erősíti annagylétszámú sorállomány is. Ez a szám különösen akkor tűnik jelentősnek, ha azt vesszük figyelembe, hogy a hadseregben 82 000 sorkatona szolgált. Meddig fogjuk ezt a sorállományt megkapni? Meggyőződésünk szerint már nem sokáig. Nyugat-Európában korábban áttértek a hivatásos állomány alkalmazására a határőrizetben, határforgalom ellenőrzésben. 1988-ban Magyarországon 126 000 gyerek született. Ez husz év múlva hatvanezer sorkötelest jelent, akikből sokan nem lesznek alkalmasak a katonai szolgálatra. A szolgálati idő lecsökkentése 12 hónapra vagy még rövidebbre, tovább nehezíti a dolgunkat.

Felmerül az a kérdés is, ha alanyi jogon minden állampolgárt megillet a külföldre utazás, ki biztosít nekünk tizezer sorkatonát a határok őrizetére? Mibe kerül egy sorkatona fenntartása? Pontos adatokkal nem rendelkezünk. Az elhangzott vezetői vélemények szerint egy határőr egész szolgálati ideje alatt legalább százhusz-százhatvanezer forintba kerül. Akkor már érdekesebb kisebb létszámú hivatásossal tevékenykedni.

Norvégiában a hadseregéből leszerelt sorállomány közül toboroz a határőrség. Hároméves, majd tüsször meghosszabbítható szerződéssel, tiszthelyettesi rendfokozattal. járőr beosztásban dolgoznak a norvég-szovjet határon.

A finn határőrségnél kerületenként található egy közvetlen század. Csak itt vannak sorkatonaik. Feladatuk különböző biztosítási tevékenység. Ebben a században helyezték el a rajfegyvereket. Határprovokációk esetén előrevonják a századot az államhatárra. Béke időszakban, normál viszonyok között a határőrizeti feladatok ellátásában nem vesznek részt.

A katonai jelleg fokozatos feladását már jelezte a fegyverhasználatok sorozatos módosítása. Ezen a területen is továbbléphetünk. Ismerjük el, nem indokolt a járőrnél a géppisztoly. A katonákat felszerelhetjük és szolgálatba indíthatjuk más formában is. Az időjárástól és a tereptől függően lehetőleg kimenő öltözetben legyenek. Pisztollyal és gumibottal láthatnak el szolgálatot. A jelenlegi előírások szerint fegyvert amugy is csak önvédelemre használhatnak. A géppisztoly viselésére csak rendkívüli esetekben kerülne sor.

1.3. Következtetések a határőrség jellege kérdéskörből

A határőrség további fejlesztése során indokolt eltávolítani a fegyveres erőkhez tartozástól, a nyílt katonai jellegtől.

A határőrség feladatainak jobban megfelelő egy fegyveres testület minősítés, olyan, mint a rendőrségé. Ez beleillik az általános nyugat-európai "szabványba".

Célszerű felkészülnünk a sorállomány fokozatos kivonására és a feladatok hivatásos állománnyal történő ellátására.

Minden olyan fegyverzetet és felszerelést, amely a határőrizet ellátásához nem szükséges, célszerű a rendszerből kivonni.

Az új jellegnek megfelelően a határőrséget alapjaitól (őrs - kerület - országos parancsnokság) szükséges átszervezni. A felesleges kötelékeket (egyes őrsök, ABV szakasz stb.) következetesen meg kell szüntetni.

Indokolt a határőrizet járőr-őrs szintű új követelményrendszerének kidolgozása.

A hivatásos és sorállomány képzése, kiképzése terén új elveket, követelményeket szükséges érvényesíteni.

Az átszervezésnél szakmai és belpolitikai okok miatt egyaránt kiemelt jelentősége van az időtényezőnek.

2. A határőrség szervezetről és lováskenyességéről

Tanulmányunkban csak a "zöld határon" folyó határőrizettel foglalkozunk. A határforgalom ellenőrzését vagy például a budapesti határőrezred helyét, szerepét csak érintjük.

Az osztrák viszonylat vizsgálata tanulságos. Rövid időszakot leszámítva ez az államhatár mindig a határőrség fő erő kifejtésének területe volt. Az elmúlt tíz évben kapcsolataink az Osztrák Köztársasággal példásan alakultak. A határforgalom nagysága és a határsértők aktivitása mindig is indokolt ebben az irányban erősszpontosítást. De mekkorát? Saját erőeszközeink jelenlegi elhelyezkedési rendje ebben a viszonylatban fő vonalaiban már 1952-53.körül kialakult és 1957.után fokozatosan stabilizálódott. Azóta meghatározó jellegű változások nem történtek egészen az 1989. évig, amikor is döntés született a mélységi őrsök megszüntetéséről.

Mostanra viszont megváltozott az egyes viszonylatok jelentősége, az ott jelentkező mozgások száma, illetve a tiltott határátlépések minősítése.

A határőrség szervezetét nézve az adott működési területhez kötött. A mi őrsünket nem lehet mozgatni, csak megszüntetni vagy felállítani.

Mit örököltünk a nyugati viszonylat vonatkozásában? Négy kerületparancsnokság dolgozik részben vagy egészen az ezen irány 350 kilométerére, (durván számolva 3,5 kerület van itt). 100 km esik egy kerületre.

Ez az erőelosztás jól példázza a harminc évvel ezelőtti helyzetértékelést (a "zöld határra" vonatkozóan).

Mit találunk konkrétan a számok mögött? A győri kerület nyugati szakaszán 8 órs helyezkedik el, összesen 49853 méteren. Ez 6232 méter órsönként. Az orosházi kerületnél három órs, Elek, Gyula, Kötegyán, 635-6 méteres szakaszt őriz.

A "zöld határ" minden egyes kilométerére 12,05 fő jut. Ez igen magas szám. Fenntartása valószínűleg hosszabb ideig már nem is lehetséges. A tiltott határátlépések megváltozott minősítése után pedig nem is indokolt. A határőrségnek most lehetősége nyílik, hogy saját szervezetét a megváltozott körülményeknek megfelelően átalakítsa. Egyszerűsítésekre és könnyítésekre gondolunk ezen a területen.

Lehetőségek az órsök vonatkozásában

A határőrség az elkövetkezőkben nem fog rászorulni arra, hogy nyugati viszonylatban 50 órsöt működtessen. 15-20 alegység ugyanugy megoldhatja a feladatokat, mint az ötven eddig. Tizenöt órs esetében a határszakasz átlagos hossza 23,3 km, husz órsnál 15,5 km. Ez megfelel a jelenlegi déli vagy keleti

viszonylat normáinak. Ugyanakkor megszüntethetünk minden tanyasi, hátrányos helyzetű alegységet. Megtarthatjuk a legjobb minőségű objektumokat és hosszabb idő (10 év) távlatában jelentős mennyiségű pénzt takarítunk meg. A megmaradó őröket úgy célszerű kiválasztani, hogy ott egyszer majd hivatásos állományú alegységeket működtethessünk. Az átmeneti időszak őrseit 6-10 hivatásossal és 50-70 sorakatonával képzeljük el, ahol a sorállomány száma fokozatosan csökken, majd ez az állománykategória teljesen megszűnik.

Az ilyen átalakításnak több előnye is lehet:

- rövid idő alatt 25-30 objektum fenntartásától szabadulunk meg,
- arányait tekintve megnőne a végrehajtó szolgálatot ellátók száma, mert kevesebb belszolgálatot (kb. 90 fő), raktárost (30 fő), őrselejtőt (30 fő) igénylünk,
- a hivatásos állomány aránya nő az őrön belül, ez megkönnyíti a munka elosztását, az ügyeleti szolgálókat, minket tehermentesít, a sorállomány fegyelmét növeli,
- az élet-és munkakörülményeket, a családok helyzetét lényegesen javítja,
- az átszervezést nem kell egyszerre végrehajtani, hanem mindig csak ott, ahol a feltételek adottak, lényegében a meglévő objektumok felhasználásával valósulhat meg,
- szükség szerint azonnal sorállomány csoportosítható át más viszonylatokba.

A nyugati viszonylatu kerületek

Az osztrák viszonylatban tevékenykedő kerületek helyzete a határőrség átszervezésének egyik leglényegesebb kérdése.

A kerületek létét az határozza meg, hogy van-e elég számú (15-25) vezetett alegységük és indokolt-e közvetlenül beavatkozniuk a határőrizet folyamatába.

A mai politikai, gazdasági, határőrizeti helyzet nem indokolja 4 határőrkerület létét a nyugati határunkon. Kicsi a valószínűsége annak, hogy később újból szükség lenne ilyen szervezésre. Javasoltuk az őrsök számának 15-20-ra történő csökkentését. Így a nyugati viszonylatban megmaradó alegységek lennének még a forgalomellenőrző pontok, a felderítő csoportok és a kerületek közvetlenjei. Összességében 30-40 alegység szintű köteléket lenne szükséges irányítani. Ennek a feladatnak két határőrkerület szervezete lenne jesebb megváltoztatása nélkül, eleget tud tenni. Amennyiben szükséges, a megszüntendő kerületekből a maradékot meg is lehet erősíteni. Sok szempontból mérlegelhető, melyik kerületet hagyjuk meg és melyik szűnjön meg.

Véleményünk szerint több azonos értékű változatot dolgozhatunk ki. Mi nyugati viszonylatban a soproni és zalaegerszegi kerület megszüntetését tartjuk lehetségesnek.

A szombathelyi kerület jobb csatlakozása változatlanul hagyása mellett képes a zalaegerszegi kerület nyugati határszakaszát irányítani. Esetleg körülbelül Űriszentpéter magasságáig megkaphatja a hármashatár térsége jugoszláv szakaszát is. Így az itt lévő "zsák" egy kerület alárendeltségébe tartozna és ez a terület egyébként is messze van Nagykanizsától.

A helyzet mérlegelésénél figyelembe kell venni, hogy egy őrs ahol 6-10 hivatásos és 50-70 sorkatona található, nem szorul rá a kerület vezetése közvetlen segítségére. Így az őrs - kerületparancsnokság megnövekedett távolságának nincs különösebb jelentősége.

A győri kerület szintén képes a két korábbi kerület feladatait egyedül ellátni. Esetleg a távolság, a fokozatos átállás érdekében átmeneti megoldások is elképzelhetők. Rendelkezhet Győr két határügyi csoporttal, amelyek közül az egyik Sopronban van.

Az átszervezések vonatkozásában bennünk az a vélemény alakult ki, hogy több változat lehetséges. Azt viszont biztosnak tartjuk, hogy hosszabb távra a jelenlegi szervezet nem tartható fenn. Tul. nagy áttétellel és erőfelhasználással működik.

Mérlegeltünk más lehetőségeket is. Boliviában a határőrség csak hivatásos állományal dolgozik. Alapkötelékük a határőr őrs. Minden olyan megyénél, amelyikhez államhatár is

tartozik, található egy határőrizeti osztály a megyei rendőrkapitányságon. Ezek az osztályok irányítják a határőr őröket.

A határőrség szervezete módosításába nekünk kell belekezdenünk. Ellenkező esetben a fejünk felett átnyulva kerül erre sor és ez már esetleg a szakmai sajátosságok, érdekek figyelmen kívül hagyásával történne meg. Az eddigi változtatások szervezeti téren nem mondhatók jelentősnek még akkor sem, ha 20-30 alegységet leszervezünk vagy felállítunk. Ez körülbelül az alegységek tiz százalékát érinti.

A szervezeti fejlesztéssel szemben támasztható lényegesebb követelmények már megfogalmazhatók:

- a határforgalom ellenőrzés előtérbe kerülése,
- anyagi eszközök megtakarítása,
- az irányító apparátus arányának csökkentése,
- a sorállomány fokozatos kiváltása hivatásos állománnyal,
- az átalakítás optimális idő alatti lezajlása, mert egy elhuzódó átszervezés minden eredménytől megfoszthat minket.

Ebben a szellemben szükségesnek látjuk a határőrezred ^{létszámának} lényeges csökkentését is. Erre mind az ezred közvetleneknél, mind pedig a zászlóaljknál lehetőség van. Meg kell kísérelni az őrzési feladatok fokozatos feladását.

3. A határőrizeti-operatív helyzet várható változásai

Minden szervezeti változtatásnál alapkövetelmény a jövőbeni működési feltételek meghatározása. A határőrség esetében igen nehéz követelmény 15 évre előre menve a határőrizet feltételeit meghatározni. Jelenleg sokszor az éves távlatok is bizonytalanok. Ennek ellenére kénytelenek vagyunk a jövőt jelentősebb mélységekben is vizsgálni, ez a szervezetfejlesztés feltétele.

Tudomásul kell vennünk, hogy ha az általunk elfogadott alapszemponatok valamelyike jelentősen módosul, vagy nem következik be, akkor kétségesse válik a jövő határőrizetének reális bemutatása is. Az ilyen jelentős időtávlatu előrelátást szükségesnek tartjuk. A szervezeti és módszerbeni kérdésekben hozott döntések hosszabb perspektíva ismeretében olyan folyamatba illeszkedhetnek, melyek biztosítják a tervszerű felkészülést a jövő feladatai végrehajtására. Elemzésünk elkészítésénél meghatározó szempontként vettük figyelembe, hogy a határőrség továbbra is a belügyminisztérium alárendeltségében marad.

Az elkövetkező 10-15 év határőrizeti helyzetével kapcsolatban az alábbi következtetésekre jutottunk:

1. A tiltott határátlépés szabálysértésként nem minősül a társadalomra és az állam biztonságára veszélyes cselekménynek. Ezzel lényegesen csökken a politikai vezetés igénye a határőrség

jelenlegi formában történelmi fenntartása iránt. Az engedély nélküli határátlépés továbbra is tiltott cselekmény marad, melyet valamennyi nyugat-európai országhoz hasonlóan a magyar jogrendszer is szankcionálni fog. A határőrség működését továbbra is igényelni fogja a társadalom.

2. A határforgalom dinamikus növekedésével számolhatunk. A nemzetközi és az egyes szomszédos országok helyzetének függvényében az államhatárt évente 150-200 millió személy is átlépheti. Ilyen utasforgalom átléptetéséhez (ellenőrzéséhez?) elvi-módszerbeni változtatások szükségesek. A határőrség fő feladatává válik a határforgalom biztosítása. Új átkelőhelyek megnyitására lesz igény. A határforgalom ellenőrzését hivatásos állomány látja el.

3. A jelenlegi feszített határőrizeti helyzet (keletnémetek, románok) fokozatosan enyhül. Más időszakos változásokat követően (csehszlovák, szovjet állampolgárok, ázsiaiak) a tiltott határátlépést elkövetők száma alacsony szinten állandósul. A magyar állampolgárok aránya minimális lesz. A határsértők módszerei nem tartalmaznak erőszakos vonásokat.

4. Az egyes viszonylatok jelentősége változni fog. Az osztrákkal szemben előtérbe kerül a többi államhatár. Nem az eszköz-eszközök átcsoportosítása, inkább politikai megoldások jellemzik majd a jövőbeni problémák rendezését.

5. A határőrség erői túlnyomó többségben a határforgalom ellenőrzésében tevékenykednek.

6. Az elkövetkező időszakban a sorállomány kivonásra kerül a határőrség állományából. Esetleg csökkentett létszámmal alapvetően biztosítási feladatokat lát el. Munkaterületüket hivatásos és polgári állomány veszi át.

7. A határőrizet mélységi kiterjedése a maihoz viszonyítva csekély, 0,5-1 km.

8. A határőrség fokozatosan jelentős szervezeti változáson megy át, melyet az előbbi szempontok megvalósulása indokol. A következő változások lehetségesek:

- hivatásos állományú őrök tevékenykednek,
- a kerületparancsnokságok száma lecsökken,
- megszűnnek a közvetlen alegységek, vagy lényegesen kisebbek lesznek,
- a kerületparancsnokság szervezetében átalakul.

9. A határőrség határvédelmi, határbiztosítási feladata megszűnik. Az ezzel kapcsolatos eszközök, elvek, szervezetek a rendszerből kikerülnek.

10. A határőrség területi jellege a rendőri szempontokhoz fog közelíteni.

11. Az "összbelügyi" feladatok ellátása terén csökken a karhatalmi és őrzés-védelmi feladat. Növekszik a terrorizmus, a csempészet elleni fellépés jelentősége.

4. Az őr szolgálatának sajátosságai, jellemzői az átmeneti időszakban

4.1. Az átmenet során jelentkező feladatok és azt befolyásoló körülmények

Az osztrák-magyar határszakaszon elképzelésünk szerint 18 őr hajtaná végre az államhatár őrizzetével kapcsolatos feladatokat. Ezeknek a száma nem változna, az átmenet után ennyi hivatásos őr őrizzé ezt a határszakaszt. Ahhoz, hogy ez a diszlokáció kialakuljon a fent hivatkozott határszakaszon meg kell szüntetni 33 őröt. Ezeket az őröket folyamatosan kellene megszüntetni.

Vizsgáljuk meg, hogy milyen körülményeket kell figyelembe venni az átmeneti időszak elején. Először is többször megváltozhat egy adott őr határszakasza. Megváltozik az őrök erőeszköz állománya, nő a hivatásos és a sorozott állomány létszáma, majd az utóbbi állománykategória bizonyos idő után létszámában csökken. Megváltozik a műszaki-technikai berendezések, technikai eszközök összetétele. Ezek egy részének szerepe csökken, másoké pedig nő. Csökken a szerepe a jelzőkészülékeknek, magasfigyelőknek, fegyverzetnek, nő a híradás jelentősége. Ezen belül a határőrség híradás^a alapvetően rádió összeköttetésre kell hogy épüljön. Ezt a járőrözési rendszer és a terep indokolja.

Koncepcióink szerint a körülöttrétegesség és az alegységek között kell lenni vezetékes összeköttetésnek, de ez legyen része a BM híradó rendszerének és ez épüljön be a városi telefonhálózatba. A járőrvonalak egy részét fokozatosan meg kell szüntetni.

Nagyobb szerepet kell tulajdonítani az átmeneti időszakban a gépjárműveknek. Egy órszék elképzelésünk szerint rendelkeznie kell 1-2 személygépkocsival, 2-4 tehergépkocsival. Ügyintézésre javasolunk az órszékre rendszeresíteni LADA típusú személygépkocsit.

Az alegység mozgékonyságának növelésére nagyobb szerep hárul a segédmotorkerékpárokra. Ezek alkalmazását indokolják a nagyobb távolságok is.

A fentiekben már utalást tettünk a fegyverzetre. Koncepcióink szerint a járőr alapfelszerelése a pisztoly lenne. Szolgálati feladatok ellátására vezényelt járőrt csak ezzel, valamint gumibottal és könnygázszóró palackkal lehetne megerősíteni. Géppisztolyt csak rendkívül indokolt esetben lehetne megerősítésül használni.

Meg kell vizsgálni a hivatásos állomány ruházatát is. A mostani gyakorló ruházat funkcióját tekintve nem felel meg a vele szemben támasztott követelményeknek. Javasolunk a mostani köznapi és gyakorló öltözetből kialakítani egyfajta szolgálati öltözetet, amely eleget tesz az "időjárási követelményeknek",

praktikus, környezeti és nem utolsósorban idejéből lesz a közizlés által támasztott követelményeknek is.

Az átmeneti időszakban feladat lesz a hivatásos állomány lakásgondjának megoldása. Konceptciónk anyagi szempontból legfontosabb problémáját ez jelenti.

A következő ilyen kérdés a felderítő tisztek helyének, szerepének átértelmezése. Mindenekelőtt le kell szögezni azt, hogy az átmeneti időszakban is és azután is, az őrsükön szükség van olyan szakemberre, aki végzi az operatív munkát, büntetőeljárással kapcsolatos tevékenységet hajt végre. El lehet azon gondolkodni, hogy nagyobb létszámú őrs esetén, esetleg 2 fő felderítő tiszttel dolgozzon. Mi ezt az utóbbit javasoljuk.

4.2. Az őrs határőrizeti rendszere az átmeneti időszakban

Mint erre már az előző fejezetekben utalást tettünk, az őrs szolgálati tevékenységet a határvonaltól mintegy 500-1000 m-es mélységig látta el. Ez képezte a kerület egyetlen lépcsőjét. Az őrs járőrözési rendszere főként az átmeneti időszak elején többvonalas lehetne. Az állomány létszámának csökkenésével természetesen fel kell adnunk a többvonalas járőrözési rendszert. Ebben a rendszerbe beleértjük a működési területen diszlokáló önkéntes határőr csoportokat, amelyek szolgálatellátását teljesen új alapokra kell helyezni az őrs járőrözési rendszerével dialektikus egységben.

Az űrben az átmeneti időszakban továbbra is az alap szolgálati egység a járőr lenne. Véleményünk szerint a mozgó járőrök szerepe nagymértékben nőni fog. Ezalatt annak mindenféle változatát és kombinált formáját értjük. Az átmeneti időszak egyik klasszikus járőre olyan járőr lesz, aki pl. segédmotorkerékpárral van megerősítve, nyolcórás szolgálati ideje alatt portyázó járőr feladatokat lát el, okmányellenőrzést hajt végre, meghatározott terepponton figyelmet folytat, határban dolgozókat igazít el, határjeleket ellenőriz stb. Az ilyen kombinált feladatokkal megbízott járőr mellett az űrs vezényelhet különböző feladatok ellátására álló járőröket is, de ezek aránya kevesebb lesz a mai határőrizeti rendszerhez viszonyítva. Csökken az olyan járőrök vezénylésének jelentősége, akik nyolcórás szolgálati idejükben csak figyelő vagy csak okmányellenőrző, illetve csak szakaszjárőr szolgálati feladatokat látnak el. Az átmeneti időszak járőrözésére a dinamikus-ság, operativitás lesz jellemző.

Az üldözés, mint határőrizeti tevékenység ritkán fog előfordulni. Az üldözéssel párhuzamosan és vele összhangban hasonlóképpen kevesebb lesz a különböző erejű, összetételű riedő-csoportok alkalmazása. A helyzeti adatok tisztázását egy kislétszámú csoport fogja végrehajtani, amely egyben tisztázza a kialakult helyzetet, ha szükséges intézkedik a keresett személy felkutatására és állományából néhány terepponton zárási feladatokkal megbízott járőrt küld ki.

Az eszközök alkalmazására már ebben a fejezetben tettünk utalást, de mint a szolgálati rendszer elemét itt feltétlenül meg kell említeni azt, hogy a műszaki-technikai berendezések, technikai eszközök alkalmazását hozzá kell igazítani az élőőr alkalmazásához. Szem előtt kell tartani azt az elvet, hogy ezek az eszközök a határőrizetet és az embert kell, hogy szolgálják. Részletesebb kifejtését itt nem tartjuk szükségesnek, mert e fejezet 1.pontjában már foglalkoztunk e kérdéskörrel.

Az Őrs szolgálati rendszerének fontos összetevője a belszolgálattal kapcsolatos kérdések köre. Az átmeneti időszakban egy 50-70 fős őrsön mindenféleképpen szükséges vezényelni egy hivatósot, aki 24 órás szolgálatán keresztül vezeti, irányítja az Őrs tevékenységét, életét a parancsnok vagy helyettesének távollétében. Ezt a feladatot hivatásos vagy sorozott állományú tiszthelyettes is elláthatná. Ez a szolgálati személy egyben végezhetné a járőrök egy részének eligazítását is. Az eligazító feladatok ellátására szükséges vezényelni az ügyeletes tisztt mellé egy jól felkészült tisztest, aki egyben a riadócsoport parancsnoka is lenne. Esemény esetén éjjel az ügyeletes tisztt irányítása mellett ő látná el a riadócsoport parancsnoki teendőket. Nappal ezt a feladatot hivatásos végezné.

Őrsügyeletes szolgálatba három főt javasolunk vezényelni, akikből egy fő szolgálati feladatokat látna el, egy fő pihenés és egy fő készenléti szolgálatban lenne, aki csak akkor

"asítóné", ha véletlen feladatok jelentkeznek. Gyanú esetén, ahol nem vezényelnének őr-őrszemet, mert az objektum elhelyezkedése ezt nem kívánja meg, ott az objektum külső ellenőrzését is végrehajtaná. Emellett kapuügyeletési feladatot látna el. Ezzel már utaltunk arra, hogy őr-őrszemet csak ott javasolunk vezényelni, ahol az őr adottságai ezt feltétlenül indokoltá teszik.

Összességében megállapíthatjuk, hogy az átmeneti időszak számunkra sok gonddal terhes feladatot jelent. Az, hogy ezek végrehajtásához mennyi időre van szükség, az elsősorban nem csak tőlünk, hanem a társadalmi-politikai változásoktól függ. A hivatásos határőrizetre történő áttérésre e feladatok végrehajtása után akkor kerülhetne sor, ha az őrök sorozott állományát teljes mértékben megszüntetik.

Javaslatok

A határőrség jelenlegi és jövőbeni tevékenységét optimálisan a belügyminisztérium rendszerében fejtheti csak ki. Az államhatár őrzése és a határforgalom ellenőrzése olyan egységet képez, amely megbontása egyaránt károsan hatna a határőrizeti és más belügyi tevékenységekre is.

Az átállást a határőrség az alapfeladatok maradéktalan ellátása és egyéb érdekek jelentős sérelme nélkül, önrőből mintegy 10-12 év alatt fokozatosan hajthatná végre. Ennél rövidebb időre is megtervezhető, s ez valószínűleg némileg takarékosabb megoldás is lenne, azonban olyan sok negatív mellékhatással járna, (mint a kellően fel nem készített tiszt-helyettesi állomány, tiszt állomány egy részének elbocsájtása vagy kényszernyugdíjazása, feszültség az objektumok szanálásában stb.) hogy ajánlatosabbnak tűnik a fokozatosabb ut vállalása.

A határőrség jövőbeni működésével kapcsolatban javasoljuk:

- A BM Határőrség vezetése készíttessen elemzést az elkövetkező 10-15 év határőrizeti-operatív helyzetének valószínű alakulásáról. Fogalmazza meg a várható fejlődés főbb irányait, tendenciáit. Hozzon döntést a fontosabb feladatokra vonatkozóan.

- Az elkészült elemzés eredményei szellemében készítsen hosszabb és rövidebb távra szóló szervezeti-fejlesztési tervet, annak minden szakterületi, szakági vonatkozásait is figyelembe véve.

- Tudatosítsuk a szükséges fórumokon, hogy a határőrség részleges vagy teljes alárendeltségi módosítása ellentmond a szakmai feladatok jellegének. A fegyveres erők keretén belül határőrség nem működik sehol Nyugat-Európában. Egy ilyen jellegű változtatás ellentmond az európai normáknak.

- A határőrség vezetése folytasson aktív propagandát a polgári lakosság körében a szervezet fokozottabb elfogadtatása érdekében. Teremtse új fórumokat, lehetőségeket. Legyen sajtótájékoztató (országos és megyei szinten rendszeresen), hívjuk meg a televíziót és a rádiót. Minden bekövetkezett eseményről elsőnek, reálisan, részletesen tájékoztassunk. Országos és megyei lapok határőrizeti vonatkozású cikkeire azonnal reagáljunk. Propagandánk előterébe a határforgalmat és az általunk kezdeményezett, illetve végrehajtott változtatásokat helyezzük. Osztrák mintára a magasabbegységeknél és az országos parancsnokságon rendszeresítsük az ilyen jellegű feladatokért (kapcsolattartás a polgári lakossággal, propaganda) felelős tisztet. Rendelkezhet a határőrség szóvivővel és rendszerbe állíthat telefonon elérhető információs szolgálatot.

- Hosszabb távú célként határozzuk meg, hogy a határőrség éttér a hivatásos állományal végrehajtott tevékenységre. Fogalmazzuk meg ennek szervezési és anyagi feladatait.

- Az új tiszthelyettesek beosztásba helyezésével megfelelő útemozéssal évről-évre csökkenteni lehet a sorozott állomány létszámát az egyes behívások alkalmával.

- Teremtsük meg a tiszthelyettesek felkészítésének feltételeit. Ennek helyszíne több megoldásban valamelyik belügyi tanintézet vagy határőrségi kiképzőbázis is lehet.

- Vizsgáljuk felül jelenlegi szervezetünket és azokat a beosztásokat, alegységeket, melyek a szárazföldi csapatok tevékenységéhez szükségesek, de a határőrizeti feladatok ellátásánál nélkülözhetők, építsük le. Ezek lehetnek pl.: az ABV szakasz, kézi páncéltörő fegyverek, géppuskák, a tábori h iradással és tevékenységgel kapcsolatos eszközeink nagyobb része.

- Értékelni kell a jelenlegi őrsök lehetőségeit és állapotát, s ezek alapján kijelölni azokat az őrsöket, amelyek a hivatásos állományal történő határőrizet viszonyai között is funkcionálni fognak. Itt figyelembe kell venni a hozzávetőleges 20 km-es határszakaszt és a településbeli elhelyezést. Az új tiszthelyettesi állományt a "tovább élő" őrsökön lehet beosztásba helyezni. Szempont legyen valamennyi tanyasi őrs megszüntetése. A felesleges épületeket, eszközöket értékesítsük.

- Az új őrsük olyan "jogosítvánnyal" és felszereléssel rendelkezzenek, amely nem teszi szükségessé a kerületek gyakori beavatkozását a határőrizeti feladatok végrehajtásába.

- A megváltozott helyzetnek megfelelően vizsgáljuk felül a határőrkerületek helyét, szerepét, feladatait is. Létszámuk erőteljes csökkentésével egyidejűleg működési területüket módosítsuk úgy, hogy a kiiktatható kerületparancsnokságok megszűnjenek.

- A határőrezred feladatait fokozatosan át kell adni belügyi szerveknek és ezzel arányosan létszámát csökkentve az áttérési időszak végére fel kell számolni. A kevészámú hiradó tiszthelyettes és kinevezett polgári alkalmazotti állomány képzését az egyik tiszthelyettes iskolán kell végrehajtani.

- Az országos parancsnokság szervezetét a megváltozó jellegnek, feladatnak és a határőrség átalakuló szervezetének megfelelően csökkenteni és átalakítani indokolt. A csökkentéssel együtt végrehajtott átalakítás azt is célozza, hogy mindazok a biztosítási és kiszolgálási feladatok, amelyeket jelenleg a határőrezred végez az országos parancsnokság számára - visszafogottaabb mértékben és módon - az új parancsnoksági funkciókba beépüljön, a parancsnokság ne csak irányító, de egyúttal önfenntartó is legyen.

- Mérlegeljük a tisztképzéssel szemben eddig támasztott igényeket. A képzésben helyezzük előtérbe a határforgalom ellenőrzésével és a rendészeti jellegű tevékenységgel kapcsolatos témákat. Indokolt a harcászat oktatásának módosítása.

- Csökkenteni szükséges a katonai főiskolát és az akadémiát végző hallgatók számát. Ki kell alakítani a határőr tisztképzés rendszerét a BM Rendőrtiszti Főiskolán oly módon, hogy a lecsökkent igényeknek megfelelő számban 3 éves képzési idővel képezzen alegységparancsnokokat, s a tisztek középfoku képzését csak időszakonként, hozzávetőleg 4-5 évenként indított osztállyal ugyanott meg lehessen valósítani.

Budapest.1989.szeptember